

İ.Ü. İktisat Fakültesi
Maliye Araştırma Merkezi Konferansları
Prof. Dr. Bedî N. FEYZİOĞLU'na Armağan

ÖZELLEŞTİRME'NİN GEREKÇELERİ, UYGULAMASI VE ETKİLERİ

Prof. Dr. Nihat FALAY
İ.Ü. İktisat Fakültesi
Maliye Bölümü
Öğretim Üyesi

GİRİŞ

1) Özelleştirmenin görelî olarak yeni bir kavram olduğu ve 1980'den önce politik veya ekonomik literatürde pek önemli bir yer almadığı bilinmektedir. Buna karşın, 1980'lerin en önemli ekonomik olaylarından biri haline gelmiş, hızla yayılmış ve günümüzde de 100'den fazla ülkede uygulamaya konulmuştur. Öyle ki, özelleştirme programı İngiltere'de, 8. Henry zamanında kilisenin devlet yönetimi dışında kalmasından sonra en önemli güç ve malvarlığı transferine yol açmıştır (Pirie, 1988, s. 3-4). Burada, kamu sektöründe üretim faktörlerinin kullanımına ve sanayi, ticaret ve hizmet kuruluşlarındaki kamu mülkiyetine yeni bir yön verilmesi sözkonusudur.

Hernekadar iktidara gelmeden önce politik ve ekonomik kadrolar, kamu harcamalarının artışının yavaşlatılması yönünde parlak sözler söylemişlerse de, bunun başarılmadığı gözlenmiştir. Bunun kamusal faaliyetlerin niteliğinden ileri gelen haklı ve gerçek nedenleri var ise de, sonunda, serbest piyasanın ve özel sektörün geleceği konusunda ümitsizlik yarattığı da ifade edilmiştir. Kamu sektörü büyüklüğünün kontrol edilmesinin güçlüğü ve yapısının özel nitelikleri nedeniyle, bu sektörün yine kendisi tarafından sınırlamayacağı da anlaşılmıştır.

Özelleştirmenin bir yöntem olmaktan çok bir yaklaşım olduğu ve daha önce kamu sektörü tarafından yerine getirilen bazı mal ve hizmetlerin üretiminin özel sektör tarafından gerçekleştirilmesini amaçladığı şüphesizdir. Tabii ki, kamu sektörünün mal ve hizmet üretimi, değişik çıkar grupları ve farklı politik sorunlar yaratmakta ve herbir kamu programının farklı yaklaşımlarla ele alınmasını gerektirmektedir.

Bu bakış tarzı hem kapitalist ve sosyalist ekonomilerde, hem de demokrasilerde ve diktatörlüklerde uygulanmaktadır (Pirie, 1988, s. 14).

2) Özelleştirme kavramının geniş bir uygulamasını hazırlayan teorik temellerin ve gelişmelerin incelenmesi, gelinen noktayı anlamakta yararlı olacaktır (Aktan, 1991, s. 72-95):

Devletin, dış güvenlik ve içişleri gibi klasik fonksiyonları yanında, toplumda ekonominin ve ticaretin gelişmesine ve vatandaşların eğitim vb. ihtiyaçlarının sağlanmasına yönelik görevleri yerine getirmesini öngören A. Smith'in yaptığı bu ayırmadan hareket edilirse, özellikle son gruptakilerin özelleştirilmesi mümkün telâkki edilmiştir.

Kapitalist ekonomik düşüncede 1970'ler sonunda ortaya çıkan teoriler, bir bütün olarak, gittikçe büyüyen devlet sektörünün politik ve ekonomik özgürlükleri boğduğu fikrini temel almıştır.

Bunlardan; parasalcılık, rasyonel beklentiler, kamusal tercihler ve arz-yönlü iktisat teorileri bu soruna çözüm arama amacını taşımaktadırlar.

Parasalcı teorinin öncüsü M. Friedman dahi, serbest piyasanın varlığının devlete olan gereksinimi ortadan kaldırmayacağını belirtmekte ve devletin toplum yaşamında sözkonusu "oyunun kurallarını" koyması ve bu kurallara uyulmasını sağlaması gerektiğini kabul etmektedir. Buna karşılık, devletin ekonomiye müdahalesine karşı çıkmakta ve eğitimin özelleştirilmesini savunmaktadır (Friedman, 1962, s. 15 ve 91). Temelde klasik miktar teorisi mantığına dayalı olan parasalcılık, para arzı ile enflasyon arasındaki ilişkiyi esas alır.

Rasyonel beklentiler teorisi de klasik iktisat anlayışını esas alır ve bireylerin beklentilerinde odaklaşır. Buna göre bireyler, ekonomik beklentilerinde temelde bir hata yapmamalıdır. Bunun için de geleceğe ilişkin belirsizlikler bulunmamalı ve bilgilendirme tam olmalıdır. Bu durumda bireyler, beklentilerinde sistematik hatalar yapmazlar, rasyonel kararlar verirler ve hatasız öngörülerde bulunurlar (Begg, 1982, s. 29). Öyleyse devlet, piyasa güçlerinin kendi kendine çalışmasını sağlamalıdır, çünkü piyasanın kendi ekonomik sorunlarını zaman içinde otomatik olarak çözüme yeteneği vardır.

Kamusal tercihler teorisi, iktisadi kaynakların politik karar verme süreci ile dağılımına ilişkin sorunlarla ilgilenmiş ve "piyasanın başarısızlığı"na karşılık olarak "devletin başarısızlığı" görüşünü geliştirmiştir. Politik süreçte rol alanların geleneksel davranışlarının ve karar almalarının sonucu olarak etkinsiz ve yetersiz devlet politikalarının ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Onlara göre, serbest piyasanın yetersizliği, devletin yetersiz olmadığı veya herşeyi daha iyi yaptığı anlamına gelmez (Browning ve Browning, 1983, s. 74-6). Yani, kamu sektörü, özel sektöre kıyasla daha az etkin ve verimlidir. J. Buchanan ve G. Tullock tarafından yöneltilen görüşe göre, azınlık grupları politik sistemi kullanarak özel yararlar sağlarlar (Pirie, 1988, s. 58-9). Tam anlamıyla bireyci olan bu görüş, sosyal ortamı yadsımakta ve devlet kavramını çürütmeye çalışmakta ve kamusal nitelikte olan herşeyin özelleştirilmesini ileri sürmektedir (Sönmez, 1991, s. 59).

Arz-yönlü iktisat taraftarları "her talep kendi arzını yaratır" tarzında ifade edilebilecek Keynezyen görüşü eleştirmekte ve "her arz kendi talebini yaratır" fikrini savunmaktadırlar. Buna Say Kanunu'nun yeniden canlanması da denilebilir. Onlara göre, 1970'lerde ortaya çıkan düşük ekonomik büyüme, yüksek vergi oranlarının sonucudur. Sıkı maliye politikalarının tasarruf, yatırım ve verimlilik düzeyini azalttığını ve enflasyon sorununun getirilen yüksek vergi oranlarıyla çözülemediğini, tam tersine yüksek vergilerin enflasyon sürecini hızlandırdığını öne sürmektedirler. Tahmin edileceği üzere, düşük vergi oranlarının ekonomik büyümeyi sağlayacağına ve enflasyon haddini azaltacağına inanmaktadırlar. Bu görüşün temel ekonomi politikası, vergilerin azaltılmasıdır. Ancak böylece uzun dönemde, daha yüksek piyasa çıktısına varılacağı ve daha yüksek vergi geliri elde edileceği vurgulanmaktadır. Bu görüşte olanlara göre, devletin rolü ve fonksiyonları sınırlandırılmalı ve piyasa mekanizması güçlendirilmelidir. Tüm bunların uzantısı olarak, gerçek ve kurumsal gelir vergileri indirilmeli, kamu harcamaları azaltılmalı ve özelleştirmeye gidilmelidir (Evans, 1983, s. 19-20).

Ekonomik serbestiyi öngören tüm bu teorik görüşlerin daha uç bir uzantısı "libertarianizm" diye anılan ve kamu müdahalesine daha sert bir muhalefet yapan görüştür. Bu görüşe göre, devlet "kanunsal zorlama" kurumudur (Friedman, 1978, s. 152). Öyle ki, savunma hizmetlerin üretilmesi dahil olmak üzere, bir toplumda devlet gerekli değildir. Kamusal mallar dahi özelleştirilmelidir.

Son yıllarda Reaganomizm diye de anılan "muhafazakâr kapitalizm" uygulamaya konulmuştur ve bu görüş arz-yönlü iktisat görüşüne dayalıdır. Bu görüşün ekonomik programı parasalcılık, rasyonel beklentiler ve kamusal tercihler gibi teorilerin bir bütünüdür.

Bu görüşlerin uzantısı olarak da I.M.F. ve Dünya Bankası vb. uluslararası iktisadi kuruluşlar özelleştirme çalışmalarını desteklemektedir.

3) Belirtilen kapitalist ekonomi teorilerindeki temel görüş, kamu kesimi tarafından üretilen mal ve hizmetlerin ve üretim için kullanılan kaynak ve kurumların özelleştirilmesidir. Yani, hukuksal açıdan yönetimin, iktisadi açıdan ise mülkiyetin özelleştirilmesi sözkonusudur (Özay, 1986, s. 182). Burada kamuya ait mal ve hizmet üretimi süreci içinde olan kuruluşların hisse senetlerinin yerli ve yabancı özel kişilere ve kurumlara satışı amaçlanmaktadır. Bu satış ise, sözkonusu kuruluşun beklenen gelirinin satılması demektir (Britton, 1986, s. 33).

Aslında özelleştirme; dar anlamda, kamu girişimlerinin mülkiyetinin ve yönetiminin özel kesime devrini, geniş anlamda ise ulusal ekonomi içinde kamu kesiminin iktisadi faaliyetlerinin sınırlandırılmasını veya tümüyle ortadan kaldırılmasını öngörür (Aktan 1987, s. 82).

Öte yandan, mali literatürde özelleştirmenin farklı açılardan tanımlamaları yapılmıştır:

"Kamuya ait sanayilerin özel pay sahiplerinin oluşturduğu özel sektöre transferi..." (Peacock, 1984).

"Piyasa güçlerinin rolünü arttırarak sınaî performansı geliştirmek... pay-ların enaz yüzde 50'sini özel hisse sahiplerine satmak..." (Beesley ve Little-child, 1983).

"Daha önce kamu... tarafından gerçekleştirilen mal ve hizmet üretimini özel firmalara, kamu dışı organizasyonlara transfer etmek..." (Dunleavy, 1986).

"Kamu teşebbüslerinin... özel sektöre transferi... rekabete açılması... eli-mine edilmesi, daha önce ücretsiz sunulan mal ve hizmetleri fiyatlandır-mak..." (Clementi, 1985, Pirie'den naklen).

"Kamu... mal ve hizmetlerinin özel sektöre devri... kamunun yaptığıın özel kesimce yapılması..." (Pirie, 1985).

"Kamu ve özel sektör arasındaki ilişkinin değişmesi... kamu malvarlıklarının satışı... tekel piyasasına rekabetin girişi... mal ve hizmetlerin üretimi yetkisinin özel sektöre verilmesi..." (Kay ve Thompson, 1986).

Tanımlamalardan anlaşılacağı üzere, özelleştirme kavramı dört ayrı amacı ve temel süreci içermektedir (Heald, 1984, s. 36-46):

- a) Kamu sektörü tarafından üretilen mal ve hizmetlerin finansmanının özelleştirilmesi,
- b) Kamu sektörü tarafından finansmanı sağlanan mal ve hizmetlerin üretiminin özelleştirilmesi (contracting-out),
- c) Kamu teşebbüslerinin mülkiyetinin ve yönetiminin kısmen veya ta-mamen özel kesime devredilmesi (denationalisation),
- d) Daha önce kamu sektöründe mal ve hizmet üretimindeki kamusal tekellerin kaldırılması (liberalisation).

Bu amaçları ve süreçleri gerçekleştirmek üzere; ihale, imtiyaz, yar-dım/katkı, vesika/kupon yoluyla satış, gönüllü örgütlenmeler, finansal kirala-ma, özel kesimin teşviki, fiyatlama, satış ve mal ve hizmetin üretiminin ter-kedilmesi yöntemi (Falay, 1991, s. 5-9) gibi bir dizi yöntem geliştirilmiştir. Tüm bu yöntemlerin uygulanmasından anlaşılmaktadır ki, arz açısından yapı-lan özelleştirmede mal ve hizmet üretimi kamu sektöründen özel sektöre doğru kaymaktadır. Finansman açısından yapılan özelleştirmede ise mal ve hizmetin maliyeti ve gelir açısından kamu veya özel sektör arasında tercih ortaya çıkmaktadır. Bununla beraber, yine de pek çok özelleştirmede arz ve finansman sorunları içindedir (Falay, 1991, s. 10). Bununla birlikte, mal ve hizmetin özel veya kamusal finansmanı ile özel veya kamusal üretimi arasın-da ayırım yapma gereği vardır (Hanke, 1989, s. 197).

Tüm bu süreçlerin gerçekleşmesi ve özelleştirmeden yarar sağlanması için de şu faktörlerin gözönünde tutulması gerektiği vurgulanmaktadır (Clarkson, 1989, s. 151):

Mal ve hizmetin özel mal niteliğinde olması, yapılan kamu harcamaları-nın düzeyinin saptanması, mal ve hizmetin özel kesimce arzının mümkün ol-ması, çıktuların ve uygulamaların belirgin olması, kamu mal ve hizmetinden

tatmin olmama derecesinin saptanması, işgücü kabulü ve ihtiyacı derecesi, politik desteğin genişliği ve yasal yetki sorunu.

4) Özelleştirmenin daha yakından incelemesine geçmeden önce, bazı bilgilerimizi tazelemek gerekiyor:

Bilindiği üzere "kalkınan bir ekonomide her şeyden önce, ekonominin umumî produktivitesini arttıran yatırımların yapılması, sosyal faydası yüksek tesislerin kurulması icap eder" (Yaşa, 1966, s. 57). Bu nitelikteki faaliyetler; sosyal sabit sermaye karakterinde olanlar, temel sanayi niteliğindeki yatırımlar ve nihayet özel kişi ve kurumların, daha yüksek sosyal fayda yaratıyor olmasına rağmen girişmedikleri teşebbüslerdir. İşte sonuncu grupta yer alan işletmelerin devlet tarafından kurulması ve sürdürülmesi gerekir, fakat sürrekli olarak elde tutulmaları zorunluluğu yoktur. Bu nitelikteki mal ve hizmet üreten teşebbüslerin, devletçe üretimini gerektiren nedenlerin ortadan kalkmasından sonra özel teşebbüs ve şahıslara devri mümkün ve faydalı olabilir (Yaşa, 1966, s. 58).

Öyleyse; "devletin bir takım sınıai teşebbüsleri bizzat kurup işletmesi, yani kapital terakümü vetiresinde direkt rol alması, bir gaye olarak değil, intikal devresine has bir zaruret olarak benimsenmiştir... devletçiliğe kat'i hudutlar çizilmemiş olmasının hususi teşebbüsü inkişaftan altıkoyduğuna dair yaygın iddiada, büyük mübalâğa vardır" (Yaşa, 1982, s. 21-22).

Oysa özelleştirme düşüncesi, "özel bolluk, kamusal sefalet" (Pirie, 1988, s. 30) şeklindeki dramatik zıtlıktan hareket etmektedir. Özelleştirme felsefesini oluşturan, Adam Smith Enstitüsü yazarlarından ve Thatcher hükümeti politikasının destekleyicilerinden M. Pirie; özel kesim programlarında ekonomik disiplin bulunduğunu, kamusal programların maliyetlerini ve çapını kontrol etmenin zor olduğunu, herhangi bir programın özel sektörde de ele alınması durumunda onun otomatik olarak piyasa temelli bir ekonomik etki altında kalacağını ve özelleştirmenin kamu sektörünü kontrol altında tutacağını ve giderek onun yerini alacağını iddia etmektedir. Ona göre, bunun çözümü kamu harcamalarının artmaması ve mevcut kaynakların daha etkin bir dağılımının sağlanmasına çalışılmasıdır (Pirie, 1988, s. 3-9).

Bu görüş, kamu teşebbüslerini özel sektöre doğru yöneltmek, "ekonomik disiplini" sağlamak ve ekonomik teşvikleri yaratmak esasına dayanır. Yani, özelleştirmenin amacı, kamu teşebbüslerini rekabetçi yapmak değil, fakat onları özel sektör birimleri haline getirmektir (Pirie, 1988, s. 52-3). Bu haliyle özelleştirme; ticari ve ekonomik bir düzenlemedir ve kamu kesimince üretilen ve belirli grupların yararlandığı mal ve hizmetlerin desteklenmesi görüşüne son vermektir. Bu nedenle de bu uygulamadan olumsuz yönde etkilenen çeşitli ve belli grupların husumetini çekmek beklenebilecek bir sonuçtur (Pirie, 1988, s. 60).

5) Dünya geneline bakılırsa, son 60-70 yıldan beri birçok ülkede, iktidarların ve kamu kesiminin toplam ekonomiler içindeki rollerinin ve paylarının arttığı gözlemlenir. Hatta bu amaçlarla özel sektöre ait kuruluşların ka-

mulaştırıldığı da görülmektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere, 1980'lerde ise dünyada yoğun bir özelleştirme uygulaması ile karşılaşılmaktadır.

Bu uygulamanın yöneldiği amaçlar; genel hatlarıyla, devlet tekellerinin ortadan kaldırılması, rekabetin artırılması yoluyla tüketicilerin korunması, verimlilik ve kârlılığın artırılması, devletin ekonomideki payının ve etkisinin azaltılması, devlete gelir sağlanması vb. şeklinde özetlenebilir (Ceylan ve Vergiliev, 1989, s. 67). Özelleştirme uygulamasının öncülerinden İngiltere'de bu amaçlar şöyle sıralanmaktadır (Kay ve Thompson, 1986, s. 18):

Sektörel etkinlikleri arttırmak, hükümet ile millileştirilmiş teşebbüsler arasındaki sorunları çözmek, gelir artışını sağlamak, kamu sektörüyle bağlantılı sendikaların gücünü azaltmak ve hisse senetleri aracılığıyla mülkiyeti tabana yaymak ve liberalizmi teşvik etmek.

Gerek dünya çapında gerekse İngiltere'de, özelleştirmenin yöneldiği bu amaçlar daha yakından incelenirse, bazı amaç bloklarını ve ayrıntıları görmek daha kolaylaşacaktır.

a) Özelleştirmenin yöneldiği ekonomik amaç ve gerekçeler; mikro ekonomik düzeyde, işletmelerin piyasa kurallarına göre daha verimli ve etkin çalışmaya yöneltilmesi ve maliyet fiyatlarını kontrol edebilmelerinin sağlanmasıdır. Makro ekonomik amaç ise, ekonomide etkinliğin ve toplumun refahının artırılmasıdır. Bu amacın sağlanmasının yolu da piyasa mekanizmasının çalıştırılması ve devletin ekonomideki payının azaltılmasıdır. Çünkü KİT'ler verimsiz ve zararlı çalışırlar, sübvansiyonlar ve borçlanmalarla hazinenin finansman yükünü ağırlaştırırlar. Bu da enflasyona yol açmaktadır. Oysa bunların özel kesime satılmaları, devlete ek gelir sağlayacak ve kamu sektörü borçlanma gereksinimi (Public Sector Borrowing Requirement – P.S.B.R.) azalacaktır (Altıntaş, 1988, s. 51-2; Sönmez, 1991, s. 55).

b) Özelleştirmenin toplumsal amacı; mülkiyetin ve servetin tabana ve geniş kitlelere yaygınlaştırılması, bir tür "halk kapitalizmi" (popular capitalism) fikrinin oluşturulmasıdır. Böylece de servet dağılımının daha âdil bir duruma getirilmesi sözkonusudur.

c) Özelleştirmenin ideolojik/siyasal amacı ise; böylece "demokratik sistemin daha sağlıklı işleyeceği savı"nın (Sönmez, 1991, s. 56) netleştirilmesidir. Burada "özel mülkiyet anlayışının egemen kılınması ve 'istenmeyen' siyasal eğilimlerin önlenmesi... özelleştirmenin amaçlarının düşünsel çerçevesini, ya da özünü oluşturuyor" (Kepenek, 1990, s. 150).

Tüm bu amaçlar, kamu sektörünün dayandığı bakış açısındaki ve ölçüdeki ekonomik tutarsızlığa dayandırılmaktadır. Çünkü, tüm politikacıların ve kamu yöneticilerinin halkı tatmin etmek için yeni kamu programlarına girme konusundaki kolaylıklarından ileri gelen ve kamu sektörünü daraltmaya değil, genişletmeye yol açan tutumları sözkonusudur. Oysa bu mantığın tersine, J.S. Mill'in ve A. Smith'in "bırakınız yapsınlar" mantığına dayalı ekonomi politikalarını esas almak gerekmektedir. Bunun için de geçmişte verilmiş olan ve kamu kesimini temel alan kararların yerine, kaynak kullanımında piyasa esas alınmalı ve onun yerine ikame edilmelidir. Bu yolla da ka-

mu sektörünün büyüklüğünü daraltmalı ve piyasa sektörü daha büyük kapasiteye ulaştırılmalıdır. Piyasa temel fonksiyonu görmeli ve ekonomik sürece kamusal müdahale yasaklanmalı, enazından önlenmelidir. En dar alana oturtulmuş olan kamu sektöründe de azami verimlilik sağlanmalıdır. Bunun için de özel sektöre hakim yaklaşım ve uygulamalar kamu sektöründe de yaygınlaştırılmalıdır. Böylece toplumdaki tüm güç dengeleri yeniden düzenlenmeli, tüketici hakimiyeti sağlanmalı ve rekabet, itici güç olmalıdır (Wiltshire, 1988, s. 6). Tüm bu yollarla daha dar bir kamu kesimi, daha geniş bir piyasa mekanizması ortaya çıkacak ve kamu sektörü borçlanma gereksinimi azalacaktır. Böylece kamu teşebbüslerinin satışıyla sadece gelir sağlanmayacak, aynı zamanda bu teşebbüslerin gelecekte borçlanma ihtiyacı da ortadan kalkacaktır.

Sonuçta; kamu ve özel sektörler arasındaki dengelerde önemli kaymalar sağlanacak, kamu teşebbüslerindeki karar ve alışkanlıklarda temel değişimler olacak, tüketicilere cazip gelecek imkânlar açılacak, çalışanlara daha iyi ödemeler ve şartlar sağlanacak, mal ve hizmetlerin üretiminde görev alan yöneticilere yeni özgürlükler tanınacaktır (Wiltshire, 1988, s. 20). Özet olarak; rekabet gelişecek ve verimlilik ve etkinlik artacaktır.

Özelleştirmenin genel ve özel amaçları daha genel ve objektif olarak gözden geçirilirse; bu programların, yukarıda belirtilen açık amaçları yanında, örtülü amaçları da vardır. Örtülü amaç; niteliği gereği kolayca teşhis edilemez ise de, temelde halkın oylama ve karar verme alışkanlıklarının değiştirilmesi ve kapitalist düşünceye dönüştürülmesi yönündedir. Burada önemli bir kurum olarak işçi sendikalarının daha parçalı hale getirilmesi ve hatta tümüyle gözden kaybolmalarının sağlanması amaçlanmaktadır.

6) Serbest piyasanın temel bazı mal ve hizmetlerin üretimine girmemesi veya girememesi durumunda kamu girişimciliğinin önemi ve kaçınılmazlığı tartışmasızdır. Çünkü kilit sanayi mal ve hizmetlerinin özel sektöre ve dış dünyadan sağlanmasının olanaksızlığı veya sakıncası, bu mal ve hizmetlerin kamu kesimince üretilmesini zorunlu kılmaktadır.

Kamu teşebbüsleri bazen ve zorunlu olarak sosyal amaçlarla ve ekonomi-dışı nedenlerle de donatılmışlardır. Bu amaçlar ve nedenler, mal ve hizmetin kamu malı niteliğinde olması ve pür ekonomik olmayan ve daha geniş amaçlarla üretilmesi zorunluluklarının uzantısıdır. Çünkü devlet, kaynak ve iktisadi güç dağılımında söz sahibi temel örgüt olarak ortaya çıkmakta ve toplumun siyasal ve sosyal arzu ve isteklerine varmasında bir araç rolünü oynamaktadır.

Zaten "müdahaleci liberalizm" anlayışı da, devletin kaynak dağılımında etkinliği sağlamak için bazı müdahalelerde bulunmasını kabul etmiş ve bunun kaçınılmazlığını vurgulamıştır. Özellikle doğal tekellerin olduğu, dışsallıkların ve bölünmezliklerin bulunduğu durumlarda kamu kesimi aracılığıyla ekonomiye müdahale kaçınılmaz olmaktadır (Sönmez, 1991, s. 58).

Devletin bu müdahalesinin konumuz itibarıyla en önemli aracı ise KİT'lerdir. KİT'ler, her ülkede ve özellikle az gelişmiş ülkelerde önemli ekonomik fonksiyonlar görürler. Bunlar; işsizliği azaltmak, düşük gelirli grupları

himaye etmek, enflasyonla mücadele etmek ve ucuz girdi sağlayarak sanayileşmeyi teşvik etmek şeklinde özetlenebilir.

Özellikle son fonksiyon itibariyle KİT'ler, özel sermaye birikimini engelleyen değil, tersine, destekleyen bir etki yapmaktadır. Çünkü GSMH'nin bir bölümünü önce merkezileştiren, sonradan da tekrar ülke ekonomisine aktaran kamu kesimi, reel harcamaların gittikçe daha büyük bir bölümünü piyasa sektörüne verdiği siparişlerle onlara transfer etmektedir. Bu anlamda kamu kesiminin ve KİT'lerin piyasa ekonomisi dışında olmadıkları, çünkü bunların piyasa mal ve hizmet ürettikleri tartışmasızdır (Oyan, 1991, s. 17-8).

KİT'lerin ekonomideki payının küçültülmesi, her zaman kamu ekonomisinin toplam ekonomideki payının azalması anlamına da gelmemektedir. Çünkü genel kamu harcamalarının GSMH içindeki payı İngiltere'de 1982'de % 44.3 iken, yoğun özelleştirmelere rağmen bu pay 1985'te % 44.2 oranında kalmıştır. A.B.D.'de ise bu pay aynı yıllarda % 35.1 olmuş ve Fransa, İtalya ve Kanada'da ise artmıştır. Öte yandan, KİT'lerdeki istihdamın toplam tarım dışı ücretliler içindeki payı AET'de ortalama olarak 1973'de % 8.3, 1979'da % 11.9 ve 1982'de % 12.8'dir. KİT'lerin yarattığı katma değer yine tarım dışı toplam katma değer içindeki payı on AET ülkesinde 1973'te % 11, 1979'da % 13.2 ve 1982'de % 14.1'dir (Oyan, 1991, s. 18 ve 14).

Ekonomideki kaynakların KİT'lerde kullanılması, bu kaynakların verimsizliğe mahkûm edildiği anlamında ele alınmaktadır. Oysa KİT'lerde kullanılan faktörlerin verimliliğinin özel sektördeki kıyasla daha düşük olduğu fikri sadece bir değer yargısı niteliğindedir. Türkiye uygulaması bu kanıyı çürütmektedir. Şöyle ki; Milli Prodüktivite Merkezi verilerine göre, 1964-1984 dönemi için imalat sanayiinde yapılan devlet-özel sektör kıyaslaması, kamu kuruluşlarında (1978-80 hariç) faktör verimliliğinin, özel sektördeki aynı kuruluşlara kıyasla daha yüksek olduğunu göstermektedir. Kamu kesiminde sermaye faktörünün ortalama verimliliği açık farkla daha yüksektir. Emek verimliliği açısından ise, devlet işletmelerinin özel işletmelerden 10 kat daha fazla işçi çalıştırması ve 1976-80 arasında büyük oranda politik amaçlı istihdamın olması da bunun dolaylı kanıtıdır (Oyan, 1991, s. 22-23).

Bu genel nitelikleri yanında, KİT'lerin, hem gelişmiş hem de az gelişmiş ülkelerde özel işletmelerin kâr oranlarının artmasına doğrudan ve dolaylı katkılarda bulunduğu bilinmektedir. Öte yandan, özellikle az gelişmiş ülkelerde mal ve hizmet üretimi için gerekli sermayenin yetersizliği KİT'ler aracılığıyla giderilmeye çalışılmakta, dolayısıyla özel sektör girişimciliği desteklenmektedir. Ayrıca, KİT'lerin gelirin yeniden dağılımı üzerindeki etkileri ile istihdam, fiyatlar genel seviyesi, ödemeler dengesi, ekonomik istikrar ve büyüme üzerinde olumlu makro ekonomik etkileri de bulunmaktadır (Sönmez, 1991, s. 55-56).

7) KİT'lere karşı oluşturulmuş olumsuz bakış tarzının ardında, batıdaki ekonomik krizlere karşı uygulanmış olan Keynesgil iktisat politikalarının başarısızlığı yatar. Sosyalist ülkelerdeki ekonomik, sosyal ve siyasal krizler de, giderek, özelleştirme düşünce ve uygulamasının yaygınlaşmasına yol aç-

miştir (Sönmez, 1991, s 53). Bu genel gelişime paralel olarak Avrupa'da ve A.B.D.'de sağ partilerin iktidara gelmesi, sermaye birikimindeki tıkanıklıklar, 1970'lerde görülen petrol şokları, az gelişmiş ülkelerin içinde buldukları borç krizi de özelleştirmenin gündeme gelmesini hazırlayan nedenlerdir. Ne var ki, özelleştirme süreçlerinin ve sonuçlarının tüm ekonomik sistemlerde ve ortamlarda aynı nedenlerle ortaya çıktığını söylemek zordur (Oyan, 1991, s. 13).

Uygulanan iktisat politikalarının geçirdiği krizler, bu politikaların yeni bir yön almasına yol açmış ve bunun uzantısı olarak parasalcı ekonomik politikalar ağırlık kazanmıştır. Bu yolla hem kapitalist sistemin canlandırılması amaçlanmış (Miller, 1978), hem de uluslararası rekabete ve piyasaların işleyişine hakim olduğu bilinen tekelleri rekabet koşullarında yaşayabilmek için müdahaleci liberalizm veya liberal müdahalecilik diye bilinen anlayış uygulamaya konulmuştur.

Bu uygulamanın uzantısı olarak özelleştirme, dünya ekonomik sisteminin önde gelen ülkelerinde uygulanmış ve gelişmekte olan ülkelerin, bu ekonomik merkez ve çevrelerin desteğini alabilmeleri için önemli bir araç ve önşart haline gelmiştir. "Yapısal uyum" veya "yeniden yapılanma" programlarına ve bunun gerektirdiği kredilere uygun özellik taşımanın bir göstergesi olarak özelleştirme önemli bir şart olmuştur. Az gelişmiş ülkelerin IMF, Dünya Bankası ve AID ile ilişkileri ve bağımlılığı bu politikaları kabul etmeleri ve uygulamaları sonucunu doğurmuştur (Aksoy, 1991, s. 30). Çünkü, IMF'nin ve özel bankaların az gelişmiş ülkelere kredi açmaları ancak IMF'nin önerilerinin onaylanması ile mümkündür. Az gelişmiş ülkeler de, dış ödeme güclüğü içinde buldukları için, onların "...çıkış yolu IMF önerilerinin benimsenmesinden geçiyor. Bu durum da özelleştirmeyi bir bakıma kaçınılmaz yapıyor... Dünya Bankası da... az gelişmiş ülkelere, öncelikle, dışsattırma dayalı büyüme politikasını benimsetiyor. Bu çerçevede... çok uluslu büyük ortaklıkların, tekellerin yardımcı olmalarını öneriyor... açtığı kredilerin niteliği... özelleştirmeyi özendiriyor... özelleştirmenin finansmanı ve serbest piyasa koşullarına geçişi amaçlıyor." (Kepenek, 1990, s. 149-150). Yani, kamu harcamalarının azaltılması, kaynakların etkin kullanımı, dış ticarete korumacı politikalar yerine dışa açık politikalar özelleştirmeyi bir alternatif haline getirmekte ve teşvik etmektedir (Hanke, 1986, s. 15).

"Yeni sağ" ekonomik düşüncesinin son onyıdır yaygınlaşması nedeniyle, bunun özelleştirme ile ilgili yönlerinin anlaşılması ve temel öğelerinin ortaya konulması gerekir (Wiltshire, 1988, s. 6): Buna göre; J.S. Mill'in ve A. Smith'in "bırakınız yapsınlar" politik ekonomilerine dönmek gerekir, çünkü ancak böylece "iktisadi adam"ın güdülerinin ve davranışlarının olumlu sonuçları elde edilebilir. Ekonomik hastalıkların ve yetersizliklerin nedeni, kamu sektörüne hakim bakış açısı ve onun ölçeğidir. Politikacılar ve yöneticiler kamu sektörünün daraltılmasına engel olmaktadır. Öte yandan, bazı kamu sektörü programlarının kaldırılması veya ölçeğinin daraltılmasının karşısındaki bir başka engel, programlarla ilgili çıkar gruplarının baskılarıdır.

Geçmişte resmi makamlar ve yöneticiler tarafından verilen kaynak dağıtıcı kararlar yerine pazar ekonomisi geçmelidir. Yani, kaynak dağıtıcı kararları devlet değil, piyasa oluşturmalıdır. Kamu sektörünün büyüklüğünü daraltmalı ve piyasanın aynı fonksiyonları daha büyük oranda yapmasına olanak sağlanmalı ve devletin bu sürece müdahaleleri önlenmelidir. Bunun uzantısı olarak, geriye kalan ve kamu kesimince üretilmesi gereken programlarda da maksimum etkinlik ve verimlilik sağlanmalı, bunda da özel sektörün yaklaşım ve uygulaması gözönünden uzak tutulmamalıdır. Bunların sonucunda, toplumdaki temel güç dengesi yeniden değiştirilmeli ve böylece tüketiciler egemen olmalıdır.

Özelleştirme yoluyla bireylere ev ve toprak edindirilmesi ve genel olarak toplumda bireylerin mülkiyet payının azamileştirilmesi yoluyla halk kapitalizmi desteklenmelidir. Tüm sendika faaliyetleri sınırlandırılmalı ve elimine edilmelidir. Bu yolla sendikaların piyasaya müdahalesi önlenmeli ve kamu sektörü büyüklüğünün artmasına engel olunmalıdır (Wiltshire, 1988, s. 6-7).

Görülmektedir ki, özelleştirme programlarının arkasında bir dizi faktör ve fikrin karışımı vardır.

8) Bir önceki paragrafta da belirtildiği üzere "çoğu kez, özelleştirme sendikasızlaştırmanın da aracı olmuştur." (Işıklı, 1991, s. 47). Çünkü hemen her ülkede devletin, çalışan kesimler lehine düzenlemelerde bulunması nedeniyle sendikalar, yeni sağ taraftarlarının başlıca hedefini oluşturmuştur. Bu tutuma veya görüşe göre, kamu kesiminde çalışan işçiler, özel kesimdekilere kıyasla ayrıcalıklı durumdadırlar. Özellikle ve öncelikle bunların ayrıcalığına son verilmelidir. Gerçekten de dünya uygulaması bu yönde olmuş ve örneğin İngiltere'de özelleştirme sonucunda 71 bin kişi işsiz kalmış ve daha 330 bin işçinin de işsiz kalacağı hesaplanmıştır. Yani, uygulamanın gerçek özelliği, bu çalışanların sadece ayrıcalıklarının kalkması değil, alt kademe çalışanların statülerinin daha aşağı kademelere kaydırılmasıdır (Işıklı, 1991, s. 44 ve 46).

Bu haliyle özelleştirme, sendika-karşıtı güçlü bir silahtır. Bu yolla, kamu kesiminde yüksek ve geniş düzeyde bir birlik niteliğinde olan sendikalar, daha küçük birimler olarak ve bir anlamda özel sektör düzeyine yerleştirilmiş olacaklardır. Bu da onların parçalı ve daha az üyeli birlikler haline gelmesine yol açacaktır. Böylece toplu ve merkezi pazarlık yerine, parçalı ve yerel pazarlık sağlanmış olacaktır.

Özelleştirme ile, çalışanların hisse ve mülkiyette pay sahibi olması, çalışma koşulları ve düzenlemelerinin büyük sendikal birlik yerine parçalı birimlere bağlı hale getirilmesi ve kâr dağıtan şemaların bir üyesi olmaları sözkonusudur.

Bu nedenlerle de özelleştirmeye karşı en büyük eleştiri de çalışanlar ve sendikalar tarafından yapılmaktadır. Çünkü bir yandan çalışanların iş güvenliği riske girmekte ve özelleştirmeye karşı sendika/çalışan direnmesi ve işbirliği kendiliğinden doğmaktadır (Clarkson, 1989, s. 177). Çünkü "uygulanmak istenen 'asimetrik' bir liberalizmdir. Bir yandan güçlü finans grupları lehinde

'liberal' politikalar uygulanırken, diğer yandan ideolojik propaganda ve dolaysız ve dolaylı baskı yöntemleriyle emekçi kesimler ve sendikalar disiplin altına alınmaya çalışılmaktadır." (Sönmez, 1991, s. 58).

Bu açıdan "yeni sağ ideolojiler... çalışanları, manifestolarını yeniden yazmaları için zorlamaktadır" (Wiltshire, 1988, s. 26). Çünkü, özelleştirme programının politik amaçları, en az onun ekonomik amaçları kadar önemlidir.

9) Özelleştirmenin dayandığı ve yeni sağ ekonomi politüğün özünü oluşturan felsefe ve öncüller, bunların uygulaması ve ortaya çıkan sorunlar ve eleştiriler belli noktalarda toplanabilir:

a) Özelleştirmenin dayandığı en temel varsayım ve öncül olan ekonomik ve teknik etkinliği ele alırsak, bunların diğer öncüllere kıyasla en üst öneme sahip olması açıklanmaya muhtaçtır. Çünkü sosyal ve siyasal etkinlik ve amaçların bu yaklaşımda görünürde hiç ele alınmaması pek kabul edilemez. Bu, hem bu yaklaşımda açık/gizli siyasal ve sosyal amaçlar güdümediği anlamına gelmemektedir, hem de iktisadi etkinlik her zaman her şey demek değildir. İktisadi etkinlik, sosyal ve siyasal amaç ve faktörleri gözönüne almadıkça anlamını kaybeder. Çünkü; etkinlik ve verimlilik, özel tekeller serbest rekabeti ortadan kaldırmaktadır. Bu anlamda, özel kesimin mal ve hizmet üretiminde her zaman gerçekleşmemekte ve piyasa ekonomisi gelir ve kaynak dağılımında sapmalar yaratmakta ve hatta özel kesimin kamu kesimine kıyasla daha etkin ve verimli olduğunu söylemek mümkün değildir. Çünkü bir yandan mal ve hizmetlerin üretiminden doğan fayda ve maliyetlerin hesaplanması bazı durumlarda mümkün olmamakta, diğer yandan verimlilik ve etkinliğin teknik ve sosyal olarak ölçülmesinde önemli zorluklarla karşılaşmaktadır (Heald, 1984, s. 36-46). Zaten özellikle gelişmekte olan ülkelerde kamu teşebbüslerinin, aynı malı üreten ve aynı ölçekteki özel teşebbüslere kıyasla teknik etkinlik ve verimliliğinin daha düşük olduğunu gösteren sağlam göstergeler yoktur. Dahası, kamu teşebbüslerinin ekonomik performansının yetersizliği, onların etkinlik düzeylerinde önemli oranda gelişme potansiyelleri olabileceğini gösterir (Kirkpatrick, 1988, s. 5). Hatta; Türkiye'de 1963-1976 yıllarına ilişkin yapılan bir araştırma, imalat sanayiinde kamu teşebbüslerinin toplam faktör verimliliğinin ortalama haddi, özel teşebbüslerinkine kıyasla daha yüksek bulunmuştur (Krueger ve Tuncer, 1982). Özellikle fiyatlama, yatırım ve istihdam politikalarının bakanlıklar tarafından yapılan müdahalelerle yönetildiği kamu teşebbüslerinde bu sonucun elde edilebilmesi daha da dikkat çekicidir (Karataş, 1990, s. 15). Ne var ki, rekabetin hem kamu hem de özel teşebbüste etkinliği arttırdığı da bir gerçektir (Zeckhauser ve Horn, 1989, s. 53); Primaux, 1977). Ama, özelleştirilmiş kurumların tam bir liberalizasyonu sağlanamazsa ve özelleştirme yoluyla tekelleşmelerin kaldırılması başarılamazsa, bu durum özelleştirmenin de başarısız bir uygulama olduğunun ciddi bir kanıtı haline gelmiş olur. Zaten, özelleştirilmesi düşünülen kamu teşebbüsleri daha önce rekabete sokulmuş olsaydı, özel teşebbüsler kadar etkin olamayacaklarını söylemek sadece bir önyargıdır. Çünkü, kamu kuruluşlarına, kendilerini bu açıdan isbat edecek açık şanslar da pek tanınmamıştır, hele fiyat, yatırım ve istihdam políti-

kalarına yapılan müdahaleler düşünülürse bu daha da belirgin olmaktadır. Bu anlamda, KİT'ler devletin üzerinde bir yük değil, tersine, devlet KİT'lerin üzerinde bir yük niteliğindedir.

b) Bilinmektedir ki, özelleştirmeler kamu teşebbüslerinde hep bir "makyaj-süsleme" (dressing-up) işlemi sonrasında yapılmaktadır. İlgili kuruluşların yapısal ve finansal açıdan bu işlemlere tâbi tutulmaları, hem kamu kesimine bir ilave yük getirmektedir ve pahalıdır, hem de özelleştirmenin başarılı olacağını garanti etmemektedir. Sonuçta görülen odur ki, yapısal bir iyileştirmekten çok, temel nitelikleri değişmeyen bir kuruluş, görünürde ekonominin özel kesimine, ama aslında yine ülke ekonomisinin bizzat kendisine (veya dış alıcılara) "yeniden pazarlanmış" olmaktadır.

c) Kamu kuruluşlarından, özellikle sosyal amaçlı olanların özelleştirilmesi, özelleştirme yöntemlerinin tekrar gözden geçirilmesini zorunlu kılmaktadır: Çünkü bazı kamu teşebbüsleri gelir ve servet dağılımını iyileştirme amacını gözeten temel sosyal kaldıraç/alet niteliğindedirler. Bu nitelikte olanların özelleştirmeye konu olmaları, sosyal devlet anlayışını tümüyle terketmek veya enazından bu anlayıştan uzaklaşmak demektir. Bu tehlike ve sorun, özellikle sosyal nitelikteki mal ve hizmetlerin üretiminin tümüyle özel kesim lehine terkedilmesi yönteminde çok belirgin hale gelmektedir.

d) Özelleştirme uygulamalarının genel nitelikleri gözönüne alınırsa, bu sürecin özelleştirmenin öncüllerinden biri olan rekabeti geliştirme amacını her zaman gerçekleştiremediği görülmektedir. Çünkü sadece kamu teşebbüslerinde bir el değiştirme olmaktadır ve bu el değiştirme kamudan özele, vergi ödeyiciden hisse senedi alabilene doğrudur. Burada, özelleştirmenin bir diğer öncülü olan, kamu tekellerini ortadan kaldırmak da yine beklenen/beklenmeyen sonuçları doğurmaktadır. Bu sonuç da, tekellerin yine var olması, yani kamusal tekellerin özel tekeller haline dönüşmesidir. Öte yandan, özellikle doğal tekellerin sahipliğinin kamu sektöründen özel sektöre kayması onların daha etkinleştirileceği ve rekabeti geliştireceği anlamına gelmemektedir (Hanke, 1989, s. 199-200).

e) Kamu teşebbüslerinin özelleştirme süreçlerinin yeteri kadar rekabetçi olmaması, yani satış sürecinin temelde "sabit fiyat" üzerinden yapılması rekabetçi mantığa da ters düşer. Bir yandan makyaj-süsleme işlemlerine, öte yandan ise fiyat kırma taktiklerine dayalı olan özelleştirme süreci, temelde sabit fiyat çevresinde oluşan bir pazarlık mantığına dayanmaktadır, farklı fiyat tekliflerini esas alan bir değerlendirme sürecine değil. Uygulamada görülen de, bu pazarlık süreci sonunda genellikle büyük sermaye kuruluşlarının belirleyici olmaları ve kârlı çıkmalarıdır. Zaten, özelleştirme sürecinin rekabetçi olmamasının somut göstergesi, satıştan sonraki yıllarda bireysel hisse sahiplerinin sayısının azalması ve bu hisselerin büyük yatırımcı kuruluşların elinde toplanmasıdır. İngiltere uygulaması bunun açık bir örneğidir (Wiltshire, 1988, s. 73).

f) Özelleştirmenin hisse senedi çıkarmak yoluyla yapıldığı durumlarda, bu satış sonunda toplumun malvarlığı ve vergi ödeyen kesimlerin kaynakları,

hisse senedi alabilecek kadar yüksek düzeyde bir gelire sahip olan alıcılara aktarılmaktadır. Yani; kamusal kaynaklar, hisse senedi alanların bir nevi "cebine" girmektedir. Burada, vergi ödeyenler ile hisse sahipleri arasında bir yeneden dağılım süreci ve çıkar çatışması sözkonusu olmaktadır.

g) Kamu teşebbüslerinin özelleştirilmesi bir anlamda "ailenin gümüşlerini satmak" (selling the family silver) anlamına gelmektedir (Wiltshire, 1988, s. 90-92). Bu satış, varlıkların daha iyi değerlendirilmesi değil, aksine kötü yönetimi sürecinin bir sonucudur. Dahası, özelleştirilen veya satılan bir kamu malvarlığı, sonuçta bir gelir sağlamış olacaktır, ama bu gelir belirgin bir mal ve hizmet üretimi amacına değil, herhangi bir amaca yönelik olmak üzere bir "gelir havuzu"na konulmaktadır. Bu ise, kamu kesiminin bütünsel yapısını bozmakta, gelecekteki bir ihtiyaç için gerekli olan malvarlığı, senet veya bono kırmak gibi, önceden tüketilmektedir. Özellikle kârlı ve rantabl kamu teşebbüslerinin satışında bu sorun daha da belirgin olmaktadır.

h) Özelleştirmenin en çok eleştiri çeken uygulaması, kamu teşebbüslerinin yabancı sermaye kuruluşlarına satışı noktasında odaklaşmaktadır. Çünkü bu uygulamada önemli olan husus, kamu kuruluşlarının "yabancılaştırılması" ve devletin daha önce mevcut olan vergileme gücünün ortadan kalkmasıdır. Yani, daha önce kamu teşebbüslerinde üretilen mal ve hizmetler nedeniyle varolan önemli bir vergileme alanı, bu teşebbüslerin yabancı kuruluşlara satış sonucunda kaybedilmektedir. Daha uzun dönemli etkiler ve muhtemel gelişmeler dikkate alınır, kamu teşebbüslerinin özelleştirme sonucunda yabancı sermaye gruplarının eline geçmesi, yurtiçi sanayi yapısını etkilemekte ve yurtiçi ekonominin yabancı ekonomiler karşısında rekabet gücünü azaltmaktadır. Bunda, ithal mal ve hizmetlerin bazen daha ucuz olması nedeniyle iç sanayilerin piyasadan kaybolması, daha da önemlisi, ithal malların pahalı olması veya döviz kurlarında aleyhte gelişmeler sonucunda pahalılaşması ihtimali de rol oynar. Nihayet; dış borç karşılığı olarak kamusal malvarlığının veya kuruluşların takası veya satışı, sosyal ve ekonomik açıdan kolay kabullenilebilecek bir uygulama değildir.

Kamusal malvarlığının dış borç karşılığı yabancılara satışı konusuna değinmişken bir nokta ister istemez dikkati çekmektedir: Özel sektör borçlarını kamu sektörü borçlarından ayrı düşünmek, makro ekonomik açıdan yapaydır. Çünkü, ekonominin sağlığı açısından dış dünyaya karşı hangi sektörün borçlu olduğu önemli değildir, önemli olan borcun toplam büyüklüğü, yapısı ve toplumsal etkisidir (Wiltshire, 1988, s. 61). Dolayısıyla, dış dünya açısından kamu sektörünün borçlanma gereksiniminin artması, özel sektör borçlarından tümüyle ayrı olarak ele alınmamalıdır.

i) En geniş ve etkili özelleştirme uygulaması yapılmış olan İngiltere'de elde edilen sonuçlar itibariyle durumun değerlendirilmesi yapılırsa, bu ülkede birçok konunun eleştirildiği görülür: Şöyle ki; kamu kuruluşlarının satış değerleri düşük gösterilmiş, satış giderleri çok yüksek olmuş, mülkiyetin daha geniş bir tabana yayılması gerçekleştirilememiş ve özelleştirme ile birlikte getirilen düzenleme önlemleri yetersiz kalmış (Karataş, 1990, s. 113) ve özelleştirme kamu kuruluşlarında kârlılığı ve verimliliği belirgin şekilde hız-

landıramamıştır (Yarrow, 1986). Son on yıllık uygulamada, KİT'lerin sadece 1/3 ü özel kesime aktarılabilmiştir. Özelleştirme sadece kamu sektörünün borçlanma gereksinimini azaltmaya yardımcı olmuştur (Karataş, 1990, s. 114).

Wiltshire'ın deyişiyle "çok şey değiştirilmiş, herşey aynı kalmıştır."

KAYNAKLAR

- Aksoy, Şinasi: "Türkiye'de özelleştirme: genel bir bakış" **Dünya'da ve Türkiye'de Özelleştirme** (Sempozyum 14-16.Kasım.1990 Ankara) (Ankara, 1991, ODTÜ Kamu Yönetimi Bölümü).
- Aktan, Coşkun Can: **Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme** (İzmir, 1987, Bilkom)
- Aktan, Coşkun Can: **The Economics of Privatization** (İzmir, 1991, teksir).
- Altıntaş, M. Berra: **Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesi ve Özelleştirmenin Sermaye Piyasasına Etkileri** (Ankara, 1988, Sermaye Piyasası Kurulu)
- Beesley, M. ve S. Littlechild: "Privatization: principles, problems and priorities" **Lloyds Bank Review** July 1983.
- Begg, David: **The Rational Expectations: revolution in macroeconomics theories and evidence** (1982, Philip Allen).
- Britton, Samuel: "Privatization: a comment on Kay and Thompson" **The Economic Journal** Vol. 96, No. 381, March 1986.
- Browning, Edgar ve Jacqueline Browning: **Public Finance and the Price System** (New York, 1983, Macmillan).
- Ceylan, Ali ve Melek Vergilic: **Türkiye'de Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme** (Bursa, 1989, Uludağ Üni. İ.İ.B.F.)
- Clarkson, Kenneth W.: "Privatization at the state and local level" **Privatization and State-Owned Enterprises** (Eds. P.W. MacAvoy et. al.) (Boston, 1989, Kluwer Academic Pub.)
- Clementi, D.: "The experience of the United Kingdom", in **Asian Development Bank Privatization**, 1985'de Pirie'den naklen.
- Dunleavy, P.: "Explaining the privatisation boom: public choice versus radical approaches" **Public Administration**, 1986, 64 (1).
- Evans, Michael: **The Truth About Supply-Side Economics**. (New York, 1983, Basic Books).
- Falay, Nihat: "Özelleştirme yöntemleri ve sorunlar" **Dünya'da ve Türkiye'de Özelleştirme** (Sempozyum 14-16. Kasım, 1990, Ankara) (Ankara, 1991, ODTÜ Kamu Yönetimi Bölümü).
- Friedman, Milton: **Capitalism and Freedom** (Chicago, 1962, Uni. of Chicago Press)
- Friedman, Milton: **The Machinery of Freedom-guide to radical capitalism** (New York, 1978, Arlington House Pub.)
- Hanke, Stewe H.: "The privatization option: an analysis" **The Economic Impact** No. 55, 1986/3.
- Hanke, Stewe H.: "Privatization at the state and local level: comment" **Privatization and State-Owned Enterprises** (Eds. P.W. MacAvoy et. al.) (Boston, 1989, Kluwer Academic Pub.)
- Heald, D.: "Privatisation: analysing its appeal and limitations" **Fiscal Studies** 1984, 5 (1)
- İşıklı, Alparslan: "Özelleştirme ve sendikalar" **Dünya'da ve Türkiye'de Özelleştirme** (Sempozyum 14-16.Kasım.1990 Ankara) (Ankara, 1991, ODTÜ Kamu Yönetimi Bölümü).

- Kay, J. ve D.J. Thompson: "Privatisation: a policy in search of a rationale" **Economic Journal**, Vol. 96, No. 381, March 1986.
- Karataş, Cevat: **Privatisation in Britain and Turkey** (İstanbul, 1990, The Istanbul Chamber of Industry).
- Kepecek, Yakup: **Gelişimi, Sorunları ve Özelleştirmeleriyle Türkiye'de Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT)** (İstanbul, 1990, Gerçek Yay.)
- Kirkpatrick, C. ve P. Cook: "Privatisation in Less Developed Countries: an overview" **Privatisation in Less Developed Countries** (Eds. Cook ve Kirkpatrick) (1988. Wheatsheaf Books).
- Krueger, Anne ve Baran Tuncer: "Growth of factor productivity in Turkish manufacturing industries" **Journal of Development Studies** Vol. 11, No. 3, Dec. 1988.
- Miller, S.M.: "The recapitalization of capitalism" **Social Policy** Nov. - Dec. 1978.
- Oyan, Oğuz: "Özelleştirme söylemi ve gerçekler" **Dünya'da ve Türkiye'de Özelleştirme** (Sempozyum 14-16. Kasım. 1990 Ankara) (Ankara, 1991, ODTÜ Kamu Yönetimi Bölümü).
- Özay, İl Han: "İdare hukuku yönünden KİT'leri özelleştirme çalışmaları" **ORHİM Seminerleri** 1986.
- Peacock, A.: "Privatisation in perspective" **Three Banks Review** Dec. 1984.
- Pirie, Madsen: **Privatization: theory, practice and choice** (Aldershot, 1988, Wildwood House).
- Primaux, W.: "An assessment of x-efficiency gained through competition" **Review of Economics and Statistics**, Vol. 59, 1977.
- Sönmez, Sinan: "Kriz, devlet müdahalesi ve özelleştirme" **Dünya'da ve Türkiye'de Özelleştirme** (Sempozyum 14-16.Kasım.1990 Ankara) (Ankara, 1991, ODTÜ Kamu Yönetimi Bölümü).
- Wiltshire, Kenneth: **Privatisation: The British Experience** (Melbourne, 1988, Longman Cheshire).
- Yarrow, George: "Privatisation in theory and practice" **Economic Policy** No. 2, April 1986.
- Yaşa, Memduh: **İktisadi Meselelerimiz** (İstanbul, 1966, Nurettin Uycan Mat.)
- Yaşa, Memduh: **İktisat Maliye Politika** (İstanbul, 1982, Nur Ofset).
- Zeckhauser, Richard J. ve Murray Horn: "The control and performance of state-owned enterprises" **Privatization and State-Owned Enterprises** (Eds. P.W. MacAvoy et. al.) (Boston, 1989, Kluwer Academic Pub.)